

MNOGOPARTIJSKE KOALICIONE VLADE U PREDSEDNIČKIM SISTEMIMA

*Inter-regionalno istraživanje:
Afrika, Latino-Amerika, postsovjetski prostor*

FANI MANDAK (MANDÁK FANNI)

29. septembra 2011. godine *Dr Nicholas Cheeseman*, predavač oksfordskog kolidža Jesus College je predstavljao sa profesorima, *Dr. Paul Chaisty-jom* i *Dr Timothy J. Power-* om zajedno vođeno istraživački projekat, sa nazivom *Rethinking the „Presidentialism Debate“: Coalitional Politics in Cross-Regional Perspective*, kao i do sada dostignute rezultate na Centralno-evropskom Univerzitetu (CEU) u Budimpešti. Istraživanje obuhvata uporednu analizu pojedinih zemalja Afrike, Latino-Amerike, i bivšeg Sovjetskog Saveza, i proučava koja sredstva su predsednici koristili u tri regiona za održavanje i funkcionisanje mnogopartijskih koalicija.

*

Kao uvodni deo prvog predavanja *Dr. Cheeseman* je kratko opisao istoriju „prezidencijalizacionog sukoba“, suprotna gledišta koja su se pojavila u diskursu i predstavio četiri nedostataka do sada vođenog sukoba. Oksfordski profesor je kritikovao to, što istraživanja koja su se do sada pojavila vezano za temu, uglavnom su proučavala samo jednu institucionalnu varijablu, i često nisu uzeli u obzir nacionalne specifičnosti, kao i ulogu neformalnih institucija, odnosno na osnovu rezultata istraživanja izvršena u jednoj regiji zemlje, izvukli su suviše opšte zaključke.

Projekat tri oksfordskog profesora u tri, i sa više aspekta dosta specifičnih regija zemlje, proučava iznenađujuće duž period održivosti mnogopartijskih vlada u izabranim predsedničkim sistemima. Istraživači za osnovnu hipotezu priznaju to, da ključ održivosti ovih sistema nalazi se u uspešnom formiranju koalicija i u njihovom održavanju. Polazeći od ove hipoteze, istraživanje proučava dve teme:

- kakva sredstva koriste pojedini predsednici u koalicionim pregovorima i u toku zakonodavnog ciklusa kod koalicionih pregovora,
- kakav uticaj ima ovaj sistem sredstava na demokratsku odgovornost (democratic accountability).

Istraživanje sa institucionalnog aspekta proučava vezu između zakonodavne i izvršne moći, i pretpostavlja, da predsednicima takav široki splet sredstava stoji na raspolaganju, koji im omogućuje ne samo da utiču na proces formiranja koalicije i na njeno upravljanje, već im takođe omogućava da u daljem zakonodavnom procesu održavaju podršku.

Sistem sredstava deli se na pet velikih grupa:

- a) uticaj na dnevnom redu (zakonodavni vlast predsednika, propisi vlade)
- b) finansijska prava (kontrola javne potrošnje)
- c) kabinet-menadžment (raspodela portfolije među koalicionim partnerima)
- d) „partizanska“ moć (uticaj predsednika na jedan, ili više koalicionih partnera)
- e) neformalne institucije (specifični istorijski, kulturni faktori pojedinih zemalja, koji određuju grupu, na primer: klientizam)

Na osnovu dosadašnjih rezultata istraživanja može se zaključiti, da u proučavanim zemljama, kako bi vlast dobio podršku za ostvarivanje svog političkog programa, predsednici bi trebali da se ponašaju slično kao premijeri zapadno-evropskih mnogopartijskih demokratija. Iako je 1980-tih i 1990-tih godina više istraživača (Linz 1990, Mainwaring 1993) smatrao da će mnogopartijski predsednički sistemi slomiti, danas je sve više rapsrostranjeno shvatanje o tome, da je i u predsedničkim sistemima moguće održati

mnogopartijsku koalicionu vlast (Cheibub, Przeworski, Saiegh 2004; Chasquetti 2008). Iako tri regije i zemlje u okviru tih regija pokazuju različite specifičnosti, izabrani predjednici ipak koriste iste grupe sredstava za upravljanje.

Latino-Amerika: „proaktivni predjednici”

Specifičnost latino-američkih zemalja se ogleda u tome, što predjednici imaju značajna i jaka formalna (takođe kodifikovane u Ustavu) prava i sredstva na osnovu kojih ne kontrolišu samo zakonodavne procese, već su takođe sposobni da formiraju i održavaju koalicionu vlast. Najbolji primer za to je Brazil, gde 1988. godine Ustav je dao značajnu moć u ruke predjednika, kao što su mogućnost zakonodavstva preko vladinih uredba, odnosno različite veto institucije. Predjednik takođe ima pravo da u slučaju hitnosti prekine istragu stručnih odbora koja se odnose na narcte zakona, i odmah može da ih pošalje na plenarnu sednicu. Kao posledica obezbeđivanja predjedničkih prava na osnovu Ustava iz 1988. godine, tokom protekle dve decenije 80 posto usvojenih zakona je bio iniciran od strane vlade, a zadnja tri predjednika su upravljala velikom većinom, a mnogopartijsku koaliciju sačinjene partije su predstavili 70 posto predjednika donjeg doma.

„Super predjednički sistem” i „patronažni predjednički sistem” u zemljama ranijeg Sovjetskog Saveza

Proučavane zemlje su polu-predjedničke, u više mesta je moguće posmatrati jaku formalnu vlast, koja se koncentriše u rukama predjednika i njegovog aparata. Nedostatak institucionalne kontrole i sistema provere i bilansa omogućava da predjednici na osnovu patronažnih i specifičnih pravila upravljaju. (Robinson, 2000).

U ovim državama predjednička praksa formalne zakone dopunjuje mnogim neformalnim sredstvima, koji se zasnivaju na odnosu pokrovitelja i klijenta (Hale 2005). Ali je u isto vreme bitno naglasiti, da predjednici nisu uspeli da održavaju koalicione kabinete isključivo pomoću zakonodavnog metoda na osnovu uredbje vlasti. Može se videti da su predjednici u prethodnoj deceniji u velikoj meri koristili "partizansku" moć tokom formiranja koalicija. Pored toga u poslednjih nekoliko godina lobi aktivnost, transformacija zakonodavnog kartela, kupovina i prodaja glasova je postala sve karakterističnija za predjednike.

Afrika: „papirne” institucije i zakon „velikog čoveka”

U afričkim državama sa političkom liberalizacijom ne ide zajedno uvođenje ustavnih kontrola i ravnoteža protiv predjednika, odnosno izgradnja granica predjedničke moći. Parlamenti i kongresi su vrlo manipulativni i ostali su slabi prema vlasti i prema predjedniku.

Neformalna pravila i sredstva, kao što su na primer nova-patrimonijalna mreža, ima značajnu ulogu u ovoj regiji, u nekim slučajevima potiskuje formalne institucije.

Na „pokrovitelj-klijent” odnosima zasnovane mreže (koje se ne moraju formirati preko etno-regionalnih zajednica) garantuju snažnu moć „velikom čoveku”, omogućavajući njemu izbegavanje kodifikovanih pravila igre.

Istraživači projekta takođe naglašavaju, da u slučaju Afrike predjednici moraju se suočavati sa parlamentarnom fragmentacijom na takvom visokom nivou, da je neophodno da se ponašaju kao premijeri, time obezbeđujući dovoljno prostora obećanjima, naknadama i koalicionim pregovorima (Cheeseman 2008).

Najvažnija dodatna vrednost istraživačkog projekta vezana za naučni rad, koja se bavi predjedničkim sistemima, je to, što ukazuje na činjenicu, da u ovim sistemima ustavna moć predjednika nije jedini odlučujući faktor. Predjednici koriste razna sredstva kao protivtežnju prema riziku od podele vlasti. Proučavanje ovih sredstava, sistema sredstava može opravdati, odnosno objasniti, zašto funkcioniše predjednički sistem u mnogopartijskim koalicijama i pored fragmentisanih koalicija vlasti i pored parlamenta.

Iako su u istraživanju proučavana sredstva potvrdili predjednike, i omogućili održavanje mnogopartijskih koalicija, ipak su generisali i negativne eksternalije. Za prevazilaženje nedostataka, proizilazeći od podele moći, predjednici su koristili kompenzacione aktivnosti, koje su rezultirale takva postrojenja, koja su se osnivale na izvršnoj moći, i u mnogim slučajevima su smanjili transparentnost, demokratsku odgovornost i zakonodavnu sposobnost parlamenta.

Bibliografija

- Chabal, P., Daloz, J. P. 2004. *Africa Works: The Political Instrumentalization of Disorder*. Oxford: James Curry.
- Chaisty, P., Cheeseman, N., Power, T. 2011. *Rethinking the "Presidentialism Debate": Coalitional Politics in Cross-Regional Perspective*. Draft paper.
- Cheeseman, N. 2009. "Unity Versus Spoils: Coalition Politics in Africa". Unpublished conference paper, American Political Science Association.
- Cheeseman, N., Tendi, M. 2010. "Power Sharing in Comparative Perspective: The Origins and Consequences of Unity Government in Africa", *Journal of Modern African Studies* 48: 203-229.
- Cheibub, J. A., Przeworski, A., Saiegh, S. 2004. "Government Coalitions and Legislative Success under Presidentialism and Parliamentarism." *British Journal of Political Science* 34: 565-587.
- Hale, H. 2005. "Regime cycles: democracy, autocracy and revolution in post-soviet Eurasia." *World Politics*, 58: 133-65.
- Linz, J. 1990. "The Perils of Presidentialism." *Journal of Democracy* 1: 50-69.
- Mainwaring, S. 1993. "Presidentialism, Multipartism and Democracy: The Difficult Combination." *Comparative Political Studies* 26, no. 2: 198-228.
- Medard, J. F. 1982. "The Underdeveloped State in Tropical Africa: Political Clientelism or Neo-Patrimonialism". In Christopher Clapham ed. *Private Patronage and Public Power: Political Clientelism in the Modern State*. London: Frances Printer.
- Robinson, N. 2000. "The Presidency: the politics of institutional chaos." In Neil Robinson, ed., *Institutions and Political Change in Russia*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- van Zon, H. 2005. "Political culture and neo-patrimonialism under Leonid Kuchma." *Problems of Post-Communism*, 52, no. 5: 12-22.

*

www.southeast-europe.org
dke@southeast-europe.org

© DKE 2011

Pažnja! Poštovani istraživači! Ukoliko koristite, odnosno citirate deo teksta, molimo vas da u tom slučaju pošaljite e-mail glavnom uredniku na sledeću adresu: dke@southeast-europe.org Članak molimo citirati na sledeći način: Fani Mandak: Mnogopartijske koalicione vlade u predsedničkim sistemima. *Inter-regionalno istraživanje: Afrika, Latino-Amerika, postsovjetski prostor*. (Prevod: Natalija Bošnjak) *Délkelet-Európa - South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 2. No. 7. (jesen 2011) pp 1-3.

Hvala Vam za saradnju. *Glavni urednik*